

TỤC LỆ KIÊNG CỬ NGÀY TẾT

Trần Văn An

Đối với mọi người dân nước ta, lễ tết luôn là khoảng thời gian đặc biệt quan trọng, nhất là tết Nguyên Đán. Trong dịp này, cùng với những thực hành văn hóa liên quan đến niềm tin về sự chuyển mùa, về sự khởi đầu của một chu kỳ sinh trưởng mới, về sự tươi trẻ, thanh tân, về sự đoàn viên không chỉ của người đang sống mà của cả những người đã khuất trong từng gia đình, tộc họ thì những tục lệ kiêng cử cũng được hình thành nhằm cầu mong những điều an lành, tốt đẹp trong năm mới.

Tết Nguyên Đán là tết Cả, là lễ hội quan trọng nhất, lớn nhất hàng năm của nước ta. Đây là dịp để vui chơi, thư giãn, tích lũy năng lượng để bước vào năm mới với nhiều hứa hẹn mới. Vui chơi thả cửa thì mới đúng là Tết. Vì vậy, không lạ gì mà trong dân gian từ lâu đã lưu truyền các câu nói cửa miệng: “Vui như Tết”, “Tháng giêng là tháng ăn chơi, cái nón cũng bán cái toi cũng cầm”, “Có đói cũng ba ngày Tết, có hết cũng ba ngày mùa”... Tuy nhiên, trong lúc thả cửa, tháo khoán ấy thì các cộng đồng dân cư ở nhiều vùng miền khác nhau vẫn duy trì nhiều tục lệ kiêng cử nhằm đảm bảo Tết cho ra Tết. Ở Quảng Nam cũng không ngoại lệ.

Tính về mặt thời gian thì chiều ngày 30 cuối năm là thời điểm bắt đầu một số kiêng cử ở cộng đồng và gia đình. Vào lúc này các bên sông, bên nước được dọn dẹp sạch sẽ và các hoạt động giặt giũ, tắm rửa làm khuây động

sông suối sẽ kiêng cử không được thực hiện. Cũng vào chiều cuối năm các gia đình phải lo gánh nước đổ đầy các chum vại để dùng trong 3 ngày Tết vì các giếng nước công cộng, giếng nước gia đình sẽ kiêng cử sử dụng trong 3 ngày này. Có lẽ đây là sự kiêng cử nhằm giữ gìn trong sạch của nguồn nước, tương tự việc đóng cửa rừng để bảo vệ rừng.

Những ngày đầu năm mới gắn liền với nhiều tục lệ cổ truyền đồng thời kèm theo đó là nhiều điều kiêng cử. Với niềm tin rằng những ngày đầu năm mà vui tươi, suôn sẻ thì cả năm mới hanh thông, thuận lợi nên cư dân địa phương có nhiều kiêng cử để bảo vệ niềm tin này. Những lo toan, bất đồng phải gác lại, giấu kín để hân hoan đón Tết. Ngày Tết mọi gương mặt phải vui tươi, hớn hờ, không được cau có, nhăn nhó. Mọi sự cãi vã, to tiếng đều không được để xảy ra. Đồ đạc, dụng cụ phải sử dụng cẩn thận không được làm gãy vỡ, rơi bể. Những điều này thường được các bậc phụ huynh dặn dò kỹ lưỡng con cháu trước khi sửa soạn đón Tết, hình thành một tâm lý kiêng tránh cần thiết để duy trì không khí vui tươi, phấn khởi, an toàn trong những ngày đón Tết.

Trong 3 ngày Tết mọi món nợ nần phải được gác lại. Có đòi thì đòi trước đó, chứ 3 ngày Tết thì không được đòi. Lại có tục khi đã dựng nêu thì không

được đòi nợ. Vì vậy nên nợ gì thì nợ, ba ngày Tết vẫn cứ an tâm mà vui chơi:

*“Chiều ba mươi nợ
réo títt mù, co căng đập
thằng Bàn ra cửa;*

*Sáng mồng một rượu
say túy lúy, dang tay bông
ông Phúc vào nhà”.*

Không những cứ đòi nợ mà người ta còn cũ xin, mượn lửa, nước, gạo, muối vào 3 ngày Tết. Vì vậy các gia đình phải lo chuẩn bị đầy đủ các thứ này để khỏi bị động.

Nguyên Đán mồng một Tết nhiều gia đình ở xứ Quảng có tục đập đất đầu năm. Đập đất là tục lệ liên quan đến người bước vào đập đất nhà mình ngày đầu năm mới. Nhằm cầu mong năm mới hanh thông, cát tường người ta thường kiêng cũ những người có tang, bệnh tật, phụ nữ có thai đập đất. Nhiều gia đình còn chọn người hợp tuổi, hợp tên để nhờ đập đất, thường thì thích người khỏe mạnh có tên Tài, Phúc, Lộc, An...

Tục xuất hành đầu năm cũng được duy trì ở nhiều gia đình, cá nhân. Xuất hành thì coi giờ tốt, hướng tốt để ra khỏi nhà đầu năm. Khi xuất hành người ta kiêng cũ gặp đàn bà hoặc các hiện tượng bất thường.

Ngày Tết thì cây hoa trong mọi gia đình cũng phải xanh tươi, rực rỡ. Người ta thường kiêng cũ những cành hoa héo úa, kém tươi. Những cành mai chưng Tết cũng phải được chọn lựa kỹ càng, các cành phải đầy đủ, tỏa đều không khiếm khuyết, có ngọn vươn lên

Tục dựng nêu tại đình Tiên hiền Kim Bông.

vững chãi. Chơi mai ngày Tết vì vậy cũng rất công phu nhằm chọn lựa cho được một cành mai vừa ý.

Ở Quảng Nam trước đây, những ngày đầu năm mới nhiều xóm làng thường tổ chức hát bội (*hát tuồng*) liên tiếp nhiều đêm liền. Đây là dịp thu hút đông đảo khán giả đủ mọi lứa tuổi tham gia vì dân Quảng Nam vốn là những người có máu mê hát bội:

*“Nghe giục trống chiến, không
khiến cũng đi;*

*Nghe giục trống châu, đâm đầu
mà chạy”.*

Từ xem hát bội người dân xứ Quảng có tục bói tuồng đầu năm. Đầu năm đi xem hát mà gặp những đoạn tuồng có nội dung thắng lợi, đoàn viên, phát tài tán lộc, thăng quan tiến chức thì lấy làm vui mừng vì cho đó là điềm cát tường. Lại cũ những đoạn tuồng mang nội dung chia ly, chết chóc, sa cơ thất thế, giam cầm đày ải... Vì vậy các đoàn tuồng thường chọn những vở có nội dung phù hợp với tục lệ này để diễn vào 3 ngày Tết.

Một tục lệ khác khá phổ biến ở nhiều gia đình là kiêng cử quét rác, đổ rác vào 3 ngày Tết. Vào những ngày này, nếu có rác thì người ta dồn vào góc nhà để qua 3 ngày Tết mới mang đi đổ. Những cây chổi quét rác hàng ngày cũng được mang đi cất kỹ. Nhiều ý kiến cho rằng tục này bắt nguồn từ Trung

Quốc trong sách Suru Thần ký. Sách ấy viết, đại ý rằng, thuở xưa có một lái buôn tên Âu Minh trong lúc đi quan hồ Thanh Thảo thì được Thủy thần cho một

người hầu gái tên Như Nguyệt. Âu Minh đem Như Nguyệt về nhà thì ăn nên làm ra, tiền của tấn phát. Một hôm trong lúc say rượu nóng giận, Âu Minh đánh Như Nguyệt làm cô ta sợ hãi hóa mình chui vào đồng rác ở góc nhà trốn trong đó. Vợ Âu Minh trong lúc dọn dẹp nhà cửa vô tình đã mang đồng rác đổ khỏi nhà.

Từ đó, gia đình Âu Minh bỗng dựng làm ăn sa sút, tài sản lần lượt đội nón ra đi. Vì vậy người ta cho rằng Như Nguyệt là hóa thân của tiền tài và cứ đổ rác để giữ tiền của lại trong nhà. Ở Việt Nam ta thì sự tích cây chổi cũng liên quan đến tục này. Tương truyền ngày xưa trên thượng giới có một người đàn bà chuyên nấu ăn cho Ngọc Hoàng. Tuy nấu ăn ngon nhưng bà ta có tật hay

ăn vụng trước các món ăn của Ngọc đế. Sự việc bị Ngọc đế phát hiện và bà bị đày xuống trần gian làm cây chổi để dọn dẹp rác rưởi ở nhân gian. Công việc rất vất vả và không được nghỉ ngơi vì vậy Ngọc đế thương tình cho miễn làm việc trong 3 ngày Tết. Từ đó hình thành tục không quét rác vào 3 ngày

này. Câu chuyện chứa đựng ý nghĩa nhân văn về sự cảm thông đối với những người làm công việc quét dọn cực nhọc rất đáng quan tâm, chia sẻ.

Chợ hoa Hội An ngày Tết

Ngày xuân ôn lại một số tục lệ kiêng cử của người xưa cũng không phải là việc làm vô ích cho dù đến nay có những tục lệ đã không còn phù hợp hoặc đã được thay thế bởi những quy ước mới, tiến bộ hơn. Qua các tục lệ này và nhiều tục lệ khác không được nhắc đến ở đây ta có thể nhận ra một điều cốt lõi rằng, đằng sau chúng là những niềm tin, những ước mơ về một cái Tết an bình, hạnh phúc, về một sự khởi đầu năm mới hanh thông, thuận lợi, cát tường. Niềm tin và ước mơ này có lẽ không bao giờ là cũ đối với mọi người trong dịp Tết ♦